

KÉRDŐJELEK SOROZATA

Új nyelvtörvény Ukrajnában

Július 3-án az ukrán parlament új nyelvtörvényt fogadott el. Hogyan változik a helyzet? Milyen következményekkel jár mindez a kárpátaljai magyarokra és a többi ukrainai kisebbségre nézve? Lehetséges-e, hogy éppen a hivatalos egynyelvűség védi az ország gyakorlati többnyelvűségét?

Csernicskó István | 2012. augusztus 7.

Ukrajnában mind az orosz, mind az ukrán használati köre kiterjedt. [A társadalom jelentős része mindkét nyelvet használja](#) a mindennapokban. A két nyelv használatának gyakorisága azonban regionális eltéréseket mutat: a nyugati és északi régiókban az ukrán, a déli és keleti vidékeken az orosz nyelv dominál.

Ukrajna etnikai-nyelvi képe. Ukránok piros, rózsaszín: főleg ukrán nyelvű, sárga: orosz nyelvű, fehér: főleg orosz nyelvű. Oroszok: barna.
(Forrás: Wikimedia Commons / Yerevanci / CC BY-SA 3.0)

A nyelvi kérdést kiemelten kezelő kiélezett politikai kampányok következtében a mai Ukrajnában paradox helyzet állt elő a nyelvi helyzet és a nyelvek státusának megítélése terén. Az egyértelműen ukrán dominanciájú nyugati országrészben attól rettegnek, hogy ha az orosz második államnyelvvé válik, akkor megszűnik az ukrán államiság, veszélybe kerül az ukrán nyelv és nemzet. Az államigazgatást kivéve szinte teljes mértékben orosz nyelvű délen és keleten ezzel szemben úgy gondolják, hogy az ukránosító politika veszélyezteti az orosz nyelvet és az oroszok nemzeti azonosságtudatát Ukrajnában.

Az ígéret szép szó

2010-ben az a *Viktor Janukovics* nyerte meg a választást a narancsos forradalom révén hatalomra jutott *Viktor Juscsenkóval* szemben. Janukovics a kampányban azt ígérte, hogy rendezi az orosz nyelv helyzetét. Azonban amint hatalomra került, gyorsan felmérte, hogy ha az orosz nyelv státusának azonnali erősítésébe fog, akkor szembe kerül az ország nyugati és északi felével. Hamar lemondott arról, hogy az orosz második államnyelv legyen. De hogy megfeleljen a választói elvárásának, az őt támogató Régiók Pártja olyan [nyelvtörvénytervezetet terjesztett a parlament elé](#), amely az orosz nyelvnek a hivatalos nyelv státusát biztosítja gyakorlatilag az egész ország területén. Az ukrán nemzeti erők ellenállását látva azonban a parlament nem tárgyalta a tervezetet.

2011 augusztusában kormánypárti politikusok újabb olyan [tervezetet nyújtottak be a Legfelsőbb Tanács elé](#), mely a nyelvi kérdést kívánja rendezni. Ez az a tervezet, melyet végül idén júliusban megszavazott a parlament. Ám egyelőre nem hatályos, hiszen az államelnök még nem írta alá. Ezért ma még a függetlenné válás előtt, 1989-ben megszavazott törvény szabályozza a nyelvek használatát.

A máig hatályos nyelvtörvény szerint Ukrajna egyetlen államnyelve az ukrán. Az Alkotmánybíróság egy 1999-es állásfoglalása értelmében ez egyben azt is jelenti, hogy az ukrán egyben az egyetlen hivatalos nyelv is az országban. Ugyanakkor a törvény szerint azon közigazgatási egységek (megye, járás, helyi önkormányzat) területén, ahol egy nemzeti kisebbség képviselői *többséget alkotnak* (azaz: arányuk 50%-nál magasabb), a nemzetiség nyelve az államnyelv mellett használható az önkormányzatokban, a hivatalokban, a társadalmi és civil szervezetek munkájában. A törvény azonban csak a szóbeliség szintjén alkalmazható a gyakorlatban, s csak ott, ahol akad a kisebbségi nyelvet is értő hivatalnok. A nemzetiségi nyelvű írásos ügyintézését lehetetlenné teszi a kétnyelvű űrlapok, formanyomtatványok hiánya.

Újságosstand egy kijevei pályaudvaron: alig van ukrán nyelvű újság (katt a részletekért)

Hivatalos lesz a magyar Kárpátalján?

A régít felváltani hivatott, viharos körülmények között elfogadott új jogszabály címében nem nyelvtörvény. Az *Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól* címet viseli. Az új törvény szerint is az ukrán az egyetlen államnyelv. Ám azokon a közigazgatási egységeken belül, ahol egy-egy nyelv beszélői eléri a 10%-os arányt, a kisebbségi nyelv regionális nyelvi státust nyerhet, s az *államnyelv mellett* használható az államigazgatásban, az önkormányzatok munkájában, a bírósági eljárásokban, a nyilvános közéletben, az oktatásban stb.

Az elnök kézjegyére váró jogszabály az orosz, belarusz, bolgár, örmény, gagauz, jiddis, krími tatár, moldáv, német, újgörög, lengyel, roma, román, szlovák, magyar, ruszin, karaim, krimcsak nyelv hivatalos/hivatali használatát tenné lehetővé egyes közigazgatási egységek területén belül. Eszerint Ukrajna 27 közigazgatási egysége (Kijev főváros, Krími Autonóm Köztársaság, Szevasztopol város és 24 megye) közül 13-ban lehet hivatalos az orosz nyelv, illetve az egész ország területén is, hisz az orosz anyanyelvűek aránya Ukrajnában csaknem 30%. Valójában azonban az orosz mellett csak a krími tatár (a Krímen), a román (Csernyivci megyében) és magyar (Kárpátalján) válhat megyei szinten hivatalos nyelvvé. A legutóbbi, 2001-es census adatai szerint a magyar nyelv Kárpátalja egész területén – ahol a magyar anyanyelvűek száma 12,7% volt – hivatalos funkciókban használható nyelv lehet, még a Nagybereznai, Volóci vagy Ökörmezői járásban is, ahol a magyarok aránya az 1%-ot sem éri el.

A regionális nyelvek Ukrajnában. Rózsaszín: orosz, lila: orosz és krími tatár, zöld: román, kék: magyar

(Forrás: Wikimedia Commons / Andriy Makukha / CC BY-SA 3.0)

Az egynyelvűség a kétnyelvűség garanciája?

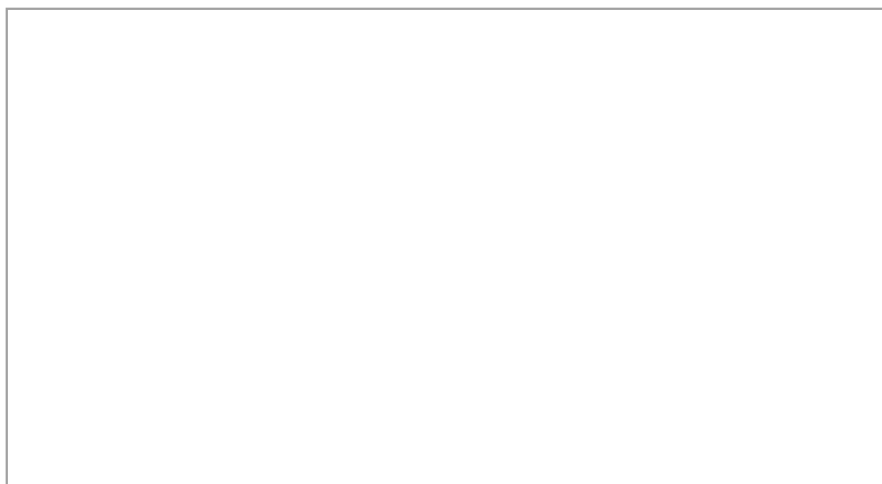
A hatályba lépésre váró törvény kapcsán számos kérdés vetődik fel. A jogszabály egyfajta konszenzus irányába tesz lépéseket: miközben *de jure*

megőrzi az ukrán (az ország egy részén szimbolikus) államnyelvi státusát, *de facto* az ukránnal szinte egyenrangúvá emeli országos szinten az orosz nyelvet, és bizonyos kisebb régiókban más kisebbségi nyelveket is. Kritikusai szerint azonban a dokumentum elsősorban az orosz nyelv helyzetét erősítheti Ukrajnában, amennyiben az orosz az egész ország területén hivatalos nyelvvé válna, anélkül, hogy államnyelvi státust nyerne (amely státus biztosításához alkotmánymódosításra volna szükség, ehhez azonban a kormányzó pártoknak nincs kétharmados többségű az országgyűlésben). Az oroszoknak kedvez az is, hogy több nemzetiség körében az orosz anyanyelvűek aránya jelentős, s így ezek az etnikai csoportok is az orosz nyelv anyanyelvi beszélőinek számát növelik, mint ahogyan az az 5 és félmillió ukrán etnikumú is, akik az oroszzt vallják anyanyelvüknek.

A ruszin terület
(Forrás: Wikimedia Commons / ADimiTR)

Az is kérdéses, hogyan élhetnek a jogaikkal az olyan veszélyeztetett nyelvek hordozói – mint például a karaimok vagy krimcsakok –, akik körében az anyanyelvi beszélők száma elenyésző, és egyetlen közigazgatási egységen belül sem érik el a 10%-os arányt. A karaimok száma a 2001. évi népszámlálás adatai szerint 1196 fő (közülük 24-nek anyanyelve a karaim), a krimcsak nemzetiségűek száma 406 (21-en vallották anyanyelvüknek a krimcsak nyelvet). Nem világos, hogyan élhetnek jogaikkal azok a ruszinok, akiket Kijev nem ismer el önálló nemzetiségként, s így az eddigi népszámlálások során csak néhány ezren vallották magukat ruszinnak és/vagy ruszin anyanyelvűnek.

Az orosz nyelv az ukránnak: „Kislány, húzódjon odébb, mert kiszorít (elnyom)!”
(Forrás: Wikimedia Commons / Громадянський рух "Відсіч" (Оксана))

Az új ukrán nyelvtörvény tervezetével kapcsolatban olyan vélemények is megjelentek, melyek szerint a jogszabály valójában nem a kisebbségi nyelvek védelmét és nem is a két- vagy többnyelvűséget szolgálja, hanem egyértelműen az egynyelvűséget támogatja. *Michael Moser* Bécsben élő nyelvész egyik interjújában [az ukrainai nyelvi szituáció kapcsán kijelentette](#): „A jelenlegi helyzetben, bármennyire is paradoxon, a hivatalos egynyelvűség lényeges feltétele az ország gyakorlati többnyelvűségének”. Sokan gondolkodnak hasonlóan az ukrán társadalomban. Ha ugyanis az orosz az új nyelvtörvény elfogadása esetén országos szinten hivatalos nyelvi státusba kerül, még kevesebb motiváció lesz arra, hogy a keleti és déli régiók többségben orosz ajkú lakossága elsajátítsa és használja az ukrán nyelvet.

Kétnyelvűséget akarsz? Tanulj meg ukránul! (propagandapótló)
(Forrás: ukrainika.com)

A nyelvek használatára vonatkozó törvénytervezetek kapcsán figyelembe kell vennünk, hogy a nyelvi kérdés Ukrajnában erősen politizált, érzelmileg telített. Az a politikai erő, amely a fennálló *status quo*-t meg akarja változtatni, mindenképpen szembekerül az ország egyik felével. Nem véletlen, hogy az elmúlt 15 évben Ukrajnában egyetlen olyan törvényt sem fogadtak el, amely közvetlenül érinti a kisebbségek vagy a nyelvek státusát. Kivételt csak két nemzetközi dokumentum ratifikálása jelentett (Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről, A regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája).

Az új nyelvtörvény elfogadása nyilván nem független attól, hogy 2012 októberében Ukrajnában parlamenti választásokat rendeznek. Kijevi sajtóvélemények szerint törvény körül kialakult társadalmi és politikai feszültség – melynek egyik jele a tervezet vitája során verekedés tört ki a parlamentben a honatyák között – mind a hatalmon lévő, mind pedig az ellenzéki politikai erőknek kedvez. A kormánypártok a közelgő választási kampányban felmutathatják egyik szimbolikus választási ígéretük teljesítését az orosz státusának megerősítése révén, az ellenzék pedig demonstrálhatja, hogy ha kell, tüntetések és utcai megmozdulások révén is kiáll a nemzeti nyelv mellett, illetve ellen-nyelvtörvények benyújtásával tarthatja napirenden a kérdést. Ezt tette például a törvényt előbb nem, majd mégis aláíró házelnök, Volodimir Litvin is. Valójában azonban az a lényeg, hogy a fő célt: a választók mobilizálását, sikerült elérniük a politikusoknak.

Az új törvény kapcsán meg kell jegyeznünk, hogy ha nem készül hozzá konkrét végrehajtási mechanizmus, illetve amennyiben nem teremtik meg

az alkalmazásához szükséges feltételeket, akkor a gyakorlatban ugyanúgy érvényesíthetlenné válik, mint 1989-es elődje. Hiába lesz például törvényi garanciája az Ungváron élő magyaroknak hivatalos ügyeik anyanyelvi rendezésére, ha a megyeszékhelyen alig akad magyarul beszélő hivatalnok (Ungvár városban ugyan nem éri el a magyar anyanyelvűek aránya a 10%-ot, de megyei szinten igen, tehát a magyar egész Kárpátalja területén hivatalos nyelv lehet). Ugyanez áll a formanyomtatványokra, űrlapokra is: ha ezek két- vagy többnyelvű változata nem készül el és nem jut el az önkormányzatokhoz, hivatalokhoz, akkor lehetlenné válik a kisebbségi nyelvű ügyintézés.

Címkék: [NYELV ÉS POLITIKA](#), [KÁRPÁTALJA](#), [MAGYAR NYELV](#), [NYELVI JOGOK](#), [NYELVPOLITIKA](#), [NYELVTÖRVÉNY](#), [OROSZ NYELV](#), [TÖRÖK NYELVEK](#), [UKRAJNA](#), [UKRÁN NYELV](#)

Kapcsolódó tartalmak:

[Elfogadták az ukrán nyelvtörvényt](#)
[Destabilizálhatja Ukrainát a magyar nyelv?](#)
[Nem ismerik el a ruszinokat Ukrainában](#)
[Ukrajna: nyelvek veszélyben](#)
[Melyik nyelvet kell megvédeni?](#)

Hasonló tartalmak:

[Nem érvénytelenítik az ukrán nyelvtörvényt](#)
[A magyaroknak köszönhetően marad érvényben az ukrán nyelvtörvény?](#)
[Kampány a magyar nyelv regionális státusáért](#)
[Mekkora veszélyben vannak a kárpátaljai magyarok?](#)
[Mindenki egyenlő, de megint vannak egyenlőbbek](#)

Hozzászólások:

Követem a cikkhozzászólásokat (RSS)

Hozzászóláshoz [lépjen be](#) vagy [regisztráljon](#).

Még nincs hozzászólás, legyen Ön az első!